

BARTHA BLANKA¹ – GYENEI KORNÉLIA²**Grammatikatanítás a felsőoktatásban: a tankör mint jógyakorlat**

Jelen munka célja feltérképezni a felsőoktatásbeli grammatikatanítás egy lehetséges munkaformájának, a tankörnek a hatékonyságát. Felméri a magyar grammatika kollokviumokon szerzett eredményeket a 2012/2013-as tanév I. félévétől a 2017/2018-as tanév II. félévéig az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar szakos képzésein. Ezután bemutatja a tankör résztvevőinek a tankört megelőzően és követően elért vizsgaeredményeit, valamint a tankörhöz fűződő attitűdjét egy véleménykérő kérdőív eredményei alapján. A kutatás eredményeként megfogalmazható, hogy a tankör sikeres fejlesztő munkaforma, mely a hallgatók tárgyhoz fűződő attitűdjén is javít és segítséget nyújthat az egyetemi lemorzsolódás csökkentésében.

1. Bevezetés*1.1. A tankör mint munkaforma*

Nemcsak az általános és középiskolákban jelent súlyos problémát a lemorzsolódás jelensége, a felsőoktatásban tanulók között is nagy számban fordul elő, hogy a tanulmányaikat megkezdő hallgatók nem jutnak el a diplomáig (Miskolczi et al., 2018). A felsőfokú tanulmányok megszakításának hátterében számos tényező és ok húzódhat meg (Fenyves et al., 2017). A magyar szakos képzéseken az egyik a hallgatók számára kiemelten nehézséget okozó tárgycsoport a magyar grammatika tantárgyblokk, mely két magyar grammatika szemináriumból és egy előadásból áll.

Jelen kutatás megvizsgálja a magyar grammatika érdemjegyeinek alakulását 2012-től napjainkig, és ehhez kapcsolódóan számba veszi, hogy a hat tanév során az Eötvös Loránd Tudományegyetem milyen intézkedéseket fogantatosított a hallgatók eredményeinek javulása érdekében. Az ELTE felismerte ezen problémákat, és az utóbbi években számos módszert alkalmazott arra, hogy a fent említett helyzetet orvosolja. A Mai Magyar Nyelvi Tanszék a vizsgák korszerűsítésén és a témában rendezett konferencián túl (Balázs–Lengyel szerk., 2018) a 2016/17-es tanév II. félévében támogatta a Magyar Grammatika Tankör (továbbiakban MGT) létrehozását, mely a Hallgatói Önkormányzat kezdeményezése. A tankörre való igényt egy-egy tárgyból a Hallgatói Önkormányzat méri fel, az intézményt ők szervezik és finanszírozzák. A

¹ Hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar; email: blankabartha20@gmail.com

² Hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar; email: kornelia.gyenei@gmail.com

tankör vezetésére hallgatói pályázat keretében lehet jelentkezni, melynek elbírálásában a tantárgyfelelős oktató is részt vesz.

A tankör az egyetemi órákat kiegészítő fakultatív foglalkozás, mely során tankörvezető hallgatók segítik a csoportokat a vizsgára való felkészülésben. A tankör a hallgatók tanulásának támogatását a tanulótípusok figyelembevételével, differenciálással, változatos munkaformákkal és módszerekkel igyekszik elérni. Ilyen módszer például a mentális modellálás, a kiemelten sok grafikus szervező használata, a kérdezz-felelek típusú feladatok, a kritikus barát, vagy a tanítóvers, vagyis a frontális munkaforma háttérbe szorul.

A mentális modellálás lényege, hogy a tanár bemutatja, hogyan alkalmazza az egyes stratégiákat a jelentésteremtés érdekében, saját megoldási módszerét és gondolatmenetét hangsúlyozza ki. A szemléltetést irányított gyakorlás követi párban vagy kisebb csoportokban, a tanár folyamatos felügyelete mellett (Tóth, 2006). A grafikai szervezők szemléltetik az asszociatív tartalmakat, a hierarchikusságot, a nyelvtani alá- és fölérendeltséget, a folyamatosságot, segítenek a rendszerezésben és megmutatják, hogyan kapcsolódnak egymáshoz bizonyos elemek (Antalné, 2010). Ezen okból számos grafikai szervező készült a tananyagok könnyű elsajátításának támogatásához. Minden MGT alkalom úgynevezett kérdezz-felelek módszerrel indul. E során a hallgatók két alkalom közötti készülés közben felmerülő kérdéseiket teszik fel sorjában egymásnak. Az úgynevezett kritikus barát módszer alkalmazásakor pedig az egyik hallgató a táblánál old meg egy feladatot, a kritikus barát pedig figyel és segíti a feladatmegoldást (Simon, 2011). A tankörvezető mindkét módszernél csak facilitátorként vesz részt, és csak akkor szól bele a beszélgetésbe, ha egyáltalán nem születik felelet, vagy rossz választ ad egy hallgató és korrigálásra van szükség. Tanítóvers segítségével és elemzésével tanulják meg a hallgatók például az ige és a segédige közötti különbséget. A tanítóversek könnyen megjegyezhetők és felidézhetők humoros tartalmuk és tipikus példák miatt (Horváth, 2012).

Az MGT tanítási szemléletmódjára jellemző, hogy a legnagyobb nyelvi egységtől, vagyis a mondattól halad az egyre elvontabb, kisebb nyelvi kategóriák felé. Általános elv a típusonként tanítás, jó példa erre az alany-állítmány felismerése, mely során a csoport egyesével vizsgálja az alany vagy az állítmány bizonyos előfordulási típusait (az alany kérdőszóként szerepel, az állítmány nincs kitéve, vagy az alany kitétele fakultatív). Az MGT a 2016/2017-es tanév II. szemeszterében indult, és jelenleg is folyamatosan segíti a hallgatók felzárkóztatását és tehetőség gondozását.

1.2. A tantárgyhoz fűződő negatív attitűd eredete

Az MGT hatékonyságával kapcsolatos kutatás igazolni kívánta, hogy a hallgatókban nem alakul ki negatív attitűd az egyetemi grammatikaórákkal kapcsolatban, a nyelvtanhoz fűzött negatív attitűdöt az alsóbb szintű tanulmányaikból hozzák. Ehhez kapcsolódóan Gonda Zsuzsa a tanári attitűdöt vizsgáló kutatásának eredményei között kifejti, hogy a 2006 és 2016 között eltelt tíz év alatt a tanárként dolgozó pedagógusok attitűdje szinte nem változott. A grammatikát szívesen oktatják és a grammatikai ismereteket fontosnak tartják (Gonda, 2018). Ezzel szemben Csapó Benő diákok körében végzett reprezentatív vizsgálata szerint a magyar nyelvtanórákhoz fűződő attitűd nem egyszerűen negatív, a diákok évről évre kevésbé szeretik a tantárgyat (Csapó, 2000). Mintegy tíz évvel később Tóthfalussy Zsófia eredményei megerősítik, hogy a negatív attitűd még mindig fennáll (Tóthfalussy, 2012).

Mivel a felsőoktatásbeli grammatikatanítással kapcsolatos hallgatói attitűdre vonatkozóan nem állnak rendelkezésre adatok, a kutatás az MGT-re járó hallgatók attitűdjét hasonlította össze az általános- és középiskolás tanulók nyelvtanhoz fűzött attitűdjével. A vizsgálat azt mutatja, hogy a hallgatók alulteljesítésének okai az alsóbb szintű oktatás hiányosságaihoz gyökereznek. A tantárgyra vonatkozó, a diákokat jellemző negatív attitűd az általános iskolában jelenik meg először, és a középiskolai tanulmányok alatt fokozódik (lásd. Csapó, 2000). A középiskolai tanuló Csapó szerint nem rendelkezik a szükséges elemi szövegértési készséggel (Kugler 2018), ami Laczkó (2008) szerint a grammatikai ismeretek hiányában gyökerezik. Így az egyetemi hallgatók középiskolából hozott negatív attitűdjének korrigálása és a nyelvtannal kapcsolatos tudás hiányosságainak pótlása a felsőoktatásra hárul.

2. Célok és módszerek

A tankörkutatás első hipotézise szerint a hallgatók a magyar grammatika tárgyhoz fűződő negatív attitűdöt az általános és középiskolából hozzák magukkal, ez az attitűd a felsőoktatásban a szemináriumi munka alatt javul, valamint a tankör mint munkaforma hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók tantárggyal kapcsolatos attitűdje tovább változzon pozitív irányba. A második hipotézis szerint az MGT-t végzett hallgatók az MGT előtti tudásukat gyengébbnek ítélik, mint az MGT utáni tudásukat, valamint az MGT-t végzett hallgatók az átlagnál jobban teljesítettek a vizsgált időszakban a grammatikakollokviumon. A kutatás harmadik hipotézise szerint az MGT-ön használt mentális modellálást, a csoportmunkát és a populáris szövegek használatát a hallgatók hatékony módszereknek találják a fejlődési folyamatban. A negyedik hipotézis szerint

a hallgatók preferálnák, ha magasabb óraszámában adódna lehetőségük elsajátítani a tananyagot, és igénylik a felzárkóztatást, a tehetséggondozást.

A kutatáshoz kétféle adatgyűjtési módszerre volt szükség. A tantárgyblokkot záró kollokviumon a 2012/2013-as tanév I. félévétől szerzett érdemjegyek vizsgálata felmérte, hogy a Magyar grammatika kollokvium teljesítése milyen arányban jelent nehézséget a hallgatóknak. A másik vizsgálódási módszer egy véleménykérő kérdőív volt, amely az MGT eredményességét mérte fel.

3. Eredmények

3.1. A Magyar grammatika kollokviumok eredményei 2012/13 I. félévétől 2017/18 II. félévéig

A vizsgaeredményeket képzéstípusonként (alapképzés, osztatlan tanárképzés, minor) vizsgálva ugyanazokra a következtetésekre juthatunk, mint a három képzéstípus eredményeit összesítve vizsgálva, így jelen munka az utóbbit szemlélteti (1. táblázat).

A vizsgált időszakban a hallgatók a kollokvium abszolválási kísérletek során átlagosan 72,32%-ban értek el gyenge eredményt. A gyenge vizsgateljesítési próbálkozások (vagyis elégséges vagy elégtelen érdemjegyet szerzők) legnagyobb aránya 88,67% volt.

A vizsgákon szerzett érdemjegyek átlagai 2012/2013 őszi félévétől 2017/2018 tavaszi félévéig (N = 2535 fő)					
Gyenge		Nem gyenge			
Elégtelen	Elégséges	Közepes	Jó	Jeles	Összes
1291	546	371	209	118	2535
50,93%	21,53%	14,63%	8,24%	4,65%	100%

1. táblázat: A három képzéstípus összesített eredményei

(Forrás: saját készítés)

Az eredményeket szemlélve felmerül a kérdés, hogy magyarázható-e a jelenség azzal, hogy a gyengébb félévekben a többitől eltérő egyetemi oktatói munkacsoport készítette fel a hallgatókat. A válasz egyértelműen nem, az általunk vizsgált időszakban az oktatók mintája homogén. Szintén felmerül a tananyag változása, azonban a vizsgált időszakban egyetlen képzésen sem változtattak a tantárgy tanmenetén. Szóba kerülhet még a módszertani eltérés, de a munkacsoport minden oktatója a Magyar grammatikai gyakorlókönyv feladatait használja a szemináriumokon. Ezeket a tényezőket elvetve, kedvező válasznak látszik, hogy az adott időszakokban az

egyetemre felvett, vizsgaabszolválási kísérletet tevő hallgatók a középfokú oktatásból kikerülő olyan generáció tagjai, akik előzetes képzése valamilyen okból (tanár, tankönyvek, óraszám) eredően hiányos, vagy a tárgyhoz fűződő attitűdje negatív volt.

3.2. A kérdőíves vizsgálat eredményei

Az MGT-t végzett hallgatók eredményeit, MGT előtti és utáni nehézségeit, erősségeit, az MGT-n használt oktatási módszerek hasznosságát anonim, online véleménykérő kérdőív térképezte fel. A kérdőív teljes mintavétel, hiszen azt az összes MGT-t végzett hallgató (59 fő) kitöltötte.

3.2.1. A magyar grammatikához kapcsolódó attitűd

A kérdőív válaszai alapján egyértelműen kimutatható, hogy a hallgatók a grammatika szemináriumhoz igen pozitív attitűddel állnak, 59-ből 41 hallgató, vagyis az MGT-re járók közel 70%-a jelölte 5 fokozatú skálán 4-es vagy 5-ös értékre a tárgy kedvelésének mértékét.

3.2.2. Az MGT-n használt módszerek hatékonysága

Három kérdéscsoport vizsgálta az MGT-n használt munkamódszerek hatékonyságát. Az első csoport kérdései a hallgatók előzetes elvárásait mérték fel. A második kérdéscsoport kérdései az MGT-n használt módszerek hatékonyságára vonatkoztak. Az utolsó kérdés az MGT hiányosságait térképezte fel és fejlesztő javaslatokat kért a további munkához.

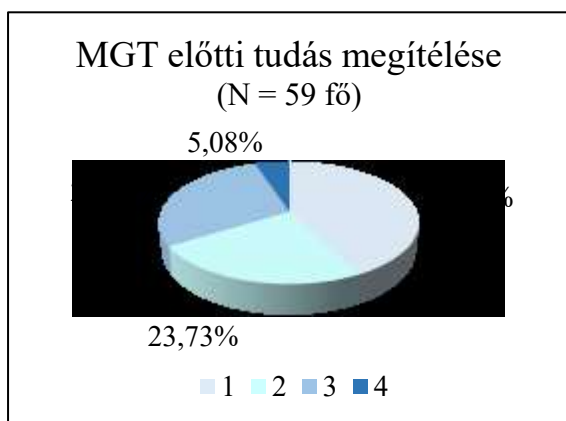
A leginkább vártnak megjelölt elemekből arra következtethetünk, hogy a hallgatók a tankárközpontú módszerekhez szoktak eddigi oktatásuk folyamán, így kevésbé várnak tanulóközpontúakat, annak ellenére, hogy az utóbbiak gyakran jobban hozzájárulnak a fejlődéshez (Antalné, 2015). Mivel az MGT hallgatói között sokan tanárképzésben vettek részt, fontos cél volt a tanulóközpontú módszerek bevezetése, hogy a hallgatók a későbbiekben gyakorló pedagógusként alkalmazzák is ezeket a diákok anyanyelvórához fűződő pozitív attitűdjének kialakítása során.

A résztvevő hallgatók által a legmagasabb értékelést az MGT-s módszerek, munkaformák és a tanulást elősegítő tényezők közül az oldott barátságos légkör, a könnyen érthető magyarázatok – mely kérdés a mentális modellálás hatékonyságára vonatkozott –, a közös megbeszélés kapta. Ez utóbbi területek mindegyike a megértést segíti, ezért megállapítható, hogy a tananyag megértése okozza a legnehezebb feladatot. Kiugróan magasán értékelték a hallgatók az MGT által biztosított több gyakorlási lehetőséget.

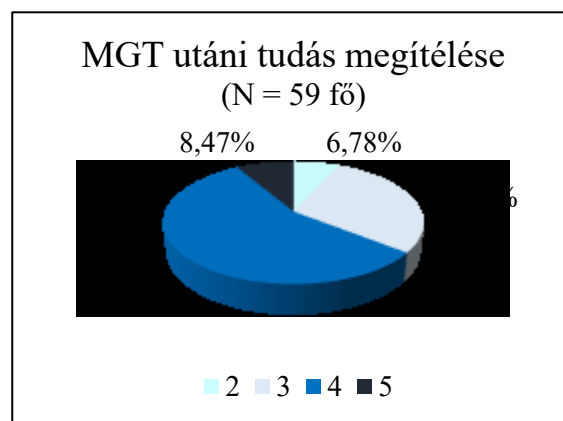
3.2.3. Az MGT-t végzett hallgatók eredményei

A kérdőív legfontosabb kérdései arra irányultak, hogy felmérjék, mennyiben változott a hallgatók grammatikatudása az MGT után az MGT előtti tudásukhoz viszonyítva. A vizsgálatból megállapítható, hogy az MGT minden grammatikai területen segített fejlődni a résztvevőknek, legkiemelkedőbb ezek közül a morfológia három területe (morfémfelismerés, szegmentálás, tőtan).

Az MGT utáni tudásukat a hallgatók biztosabbra értéklik az MGT-t megelőző tudásuknál. Egyetlen válaszadó sem jelölte, hogy véleménye szerint elégtelen érdemjeggyel értékelhető a tudása az MGT után, és mindössze négyen jelölték meg az elégséges érdemjegyet. Így a gyengének megjelölt kategória az MGT előtti 66,1%-ról 6,8%-ra csökkent. A jó és a jeles kategóriát az MGT előtti 5%-ot bőven meghaladva a válaszadók 64,4%-a jelölte meg. A hallgatók önértékelésén alapuló MGT előtti és utáni ötfokozatú, osztályzatszerűen megítélt tudását az 1. és a 2. diagram szemlélteti részletesen.

1. diagram: MGT előtti tudás megítélése
(Forrás: saját készítés)

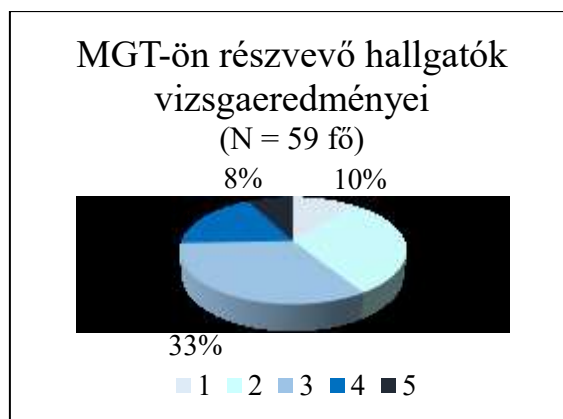

2. diagram: MGT utáni tudás megítélése
(Forrás: saját készítés)

A kérdőív arról is gyűjtött adatokat, hogy a hallgatók MGT utáni tudásának megítéléséhez képest milyen tényleges érdemjegyeket szereztek a szemináriumokon és a vizsgákon. A szemináriumon és a kollokviumon szerzett osztályzatok azt mutatják, hogy a hallgatók egy része valamivel jobbnak ítélte meg tudását a szerzett érdemjegynél. Ezzel szemben a hallgatók másik része alábecsülte saját tudását, mivel több jeles kollokviumeredmény született annál a számnál, ahány hallgató erre a szintre becsülte teljesítményét az előzetes felméréskor.

Amennyiben a vizsgákon szerzett átlagérdemjegyeket összehasonlítjuk az MGT-t végzett hallgatók kollokviumi eredményeivel (lásd. 3. diagram), kijelenthető, hogy az MGT a legnagyobb eredményt a kollokvium sikertelen abszolválási kísérleteinek elkerülésében érte el. Míg

az összes vizsgapróbálkozást tekintve a szerzett elégtelenek aránya 50,93% a többi érdemjegyhez viszonyítva, addig az MGT-t kijáró hallgatók mindössze 10,26%-a próbálkozott a kollokvium teljesítésével sikertelenül.

3. diagram: MGT-ön részvevő hallgatók vizsgaeredményei
(Forrás: saját készítés)

4. Összegzés és következtetés

Jelen munka a felsőoktatásbeli grammatikatanítás egy lehetséges munkaformájának hatékonyságát térképezte fel. A kutatás első hipotézise, mely szerint a hallgatók a magyar grammatikához fűződő negatív attitűdöt a közoktatásból hozzák magukkal és nem az egyetemen szerzik, igazolódott a szakirodalom és a véleménykérő kérdőív segítségével. Beigazolódott, hogy az a nyelvtanhoz fűződő negatív attitűd, mely az általános és középiskolai diákokat jellemzi, nem kapcsolódik az egyetemi grammatikasemináriumokhoz. A második hipotézis azt feltételezte, hogy az MGT-t végzett hallgatók tudása meghaladja az MGT előtti tudásukat saját értékelésük szerint – és ez a tananyag egyes részterületeit külön tekintve is meglátszik. Ezen feltételezés beigazolódott, a véleménykérő kérdőív alapján a hallgatók egyértelműen saját fejlődésükről adtak számot. A fejlődést az MGT után megszerzett érdemjegyek is alátámasztják. Összevetve az MGT-s hallgatók eredményeit az átlageredményekkel, bebizonyosodott, hogy az MGT hozzásegítette a hallgatókat a jobb eredmények szerzéséhez. A kutatás harmadik feltételezésének azonban már csak részben feleltek meg a kapott eredmények. Noha a hallgatók valóban kimagaslóan hasznosnak értékelték a mentális modellálást az MGT-s munkamódszerek közül, sem a csoportmunkát, sem a populáris szövegek használatát nem érezték jelentős segítségnek a fejlődésben. Helyettük a közös megbeszélést preferálták. A legnagyobb segítséget pedig a több gyakorlati lehetőség jelentette számukra, amivel jelen kutatás utolsó, negyedik hipotézisét igazolták.

Kijelenthető, hogy az MGT, mint a szemináriumokat kiegészítő munkaforma, hatékony segítség a Magyar grammatika című tankönyvön alapuló tananyag elsajátításában, és segíthet

az egyetemi lemorzsolódás csökkentésében. Ezenfelül a nyelvtanhoz fűződő általános- és középiskolai negatív attitűd javításában is komoly szerepet vállalhat, hiszen az egyetemről kikerülő, MGT-t kijáró tanár szakos hallgatók továbbadják megszerzett tudásukat és pozitív viszonyokat jövőbeli diákjaiknak (Antalné, 2015).

BIBLIOGRÁFIA

- Antalné Szabó Ágnes (2010). A magyar helyesírás vizuális rendszere. *Anyanyelv-pedagógia*, 3. évf. 4. sz. [online] <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=286> (2020.02.20)
- Antalné Szabó Ágnes (2015). Paradigmaváltás az anyanyelvi nevelésben és a magyartanárképzésben. In: Antalné – Laczkó – Raácz (szerk.), *Szakpedagógiai körkép I. Anyanyelv- és irodalompedagógiai tanulmányok* (pp. 9–27.) Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem
- Balázs – Lengyel (szerk., 2018). *Grammatika és oktatás – Időszerű kérdések: Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat tanulmánykötet*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem
- Csapó Benő (2000). A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. *Magyar Pedagógia*, 100. évf. 3. sz. pp. 343–366.
- Fenyves Veronika – Bácsné Bába Éva – Szabóné Szőke Réka – Kocsis Imre – Juhász Csaba – Máté Endre – Pusztai Gabriella (2017). Kísérlet a lemorzsolódás mértékének és okainak megragadására a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar példáján. *Neveléstudomány* 5. évf. 3.sz. pp. 5–14. DOI: [10.21549/NTNY.19.2017.3.1](https://doi.org/10.21549/NTNY.19.2017.3.1)
- Gonda Zsuzsa (2018). A grammatikatanítás szemléletformái az anyanyelvi órákon. In: Balázs – Lengyel (szerk.), *Grammatika és oktatás – Időszerű kérdések: Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat tanulmánykötet* (pp. 245–255.). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Horváth Anna (2012). Tanítóversek az anyanyelvi órán. *Anyanyelv-pedagógia*, 5. évf. 3. sz. [online] <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=414> (2020.02.20.)
- Kugler Nóra (2018). A nyelvtan életre keltése. In: Balázs – Lengyel szerk., *Grammatika és oktatás – Időszerű kérdések: Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat tanulmánykötet* (pp. 245–255.). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem
- Laczkó Mária (2008). *Anyanyelvi szövegértés és grammatikai tudás. Új Pedagógiai Szemle*, 58. évf. 1. sz. pp. 12–22. [online] <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00120/2008-01-ta-Laczko-Anyanyelvi.html> (2020.02.20.)

- Miskolczi Péter – Bársony Fanni – Király Gábor (2018). Hallgatói lemorzsolódás a felsőoktatásban: elméleti, magyarázati utak és kutatási eredmények összefoglalása. *Iskolakultúra*, 28. évf. 3-4. sz. pp. 87–105.
- Simon Gabriella (2011). A kritikus-barát módszer. A kritika művészete. *Pedagógusképzés*, 9. évf. 1-2. sz., pp. 47–66. [online] DOI: [10.17104/0017-1417_2011_1_38](https://doi.org/10.17104/0017-1417_2011_1_38)
- Tóth Beatrix (2006). A szövegértés fejlesztésének elmélete és gyakorlata. *Magyar Nyelvőr*, 130. évf. 4. sz, pp. 457–469. [online] <http://nyelvor.c3.hu/period/1304/130406.pdf> (2020.02.20.)
- Tóthfalussy Zsófia (2012). Középiskolás szemmel a magyar nyelvről. In: Balázs –Veszelszki (szerk.). *Nyelv és kultúra: Kulturális nyelvészet* (pp. 367–373.). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem

BLANKA BARTHA – KORNÉLIA GYENEI

A METHOD FOR TEACHING HUNGARIAN GRAMMAR AT UNIVERSITY: THE STUDY GROUP

The current research aims to explore the effectiveness of a possible method of learning first language grammar at university: the study group. The research analyses the grades of the students with Hungarian majors from the university of Eötvös Loránd University (ELTE) gained on the exams of the subject of Hungarian grammar from the sessions of the years 2012/2013 to the sessions of the years 2017/2018. The paper presents the evaluation of a questionnaire about the attitude towards the study group, the grades gained before and after the study group among its participants. The research shows that the study group is a developing method of learning Hungarian grammar at university and it also contributes to the change of attitude of students towards the subject and helps to reduce the university drop-out.

